

Born elleni további vádakról részleteket lásd Lévai könyvében: *Fehér könyv. Külföldi akciók zsidók megmentésére*. Officina, Bp., é. n., 148–149., 152. és 155–157. o.

24. Born, *i. m.*, 27. 34–36. o. Részletesebben lásd a 29. fejezetben a Komoly Ottó szerepe a mentésben c. részt.

25. Born, *i. m.*, 37–39. o. Részletesebben lásd a 30. fejezetben A Jó Pásztor Bizottság c. részt.

26. Born 33. és 36–37. o. Lásd továbbá Lévai, *Szürke könyv, i. m.*, 203–206. o., valamint a Nyilas időszak, és a Zsidó ellenállás c. szakaszt a 10., illetve a 29. fejezetben.

27. A Nemzetközi Vöröskereszt védelmét élvező intézmények felsorolását lásd Bornnál *i. m.*, 54–68. o. Ilyen, a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló intézmény volt a Columbus utcai tábor, amely korábban az ún. Kasztner-csoport tagjainak adott szállást.

28. A magyarországi zsidóság javára tett szolgálatok elismeréseképp Friedrich Bornnt a jeruzsálemi Yad Vashem 1987. június 5-én Igaz Keresztény címmel tüntette ki.

29. A Nemzetközi Vöröskereszt működéséről további részletekért David P. Forsythe könyvéhez forduljon az olvasó: *Humanitarian Politics: The International Committee of the Red Cross*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1977, 298. o. skk. és Arieh Ben-Tov *i. m.*

30. Paul Hofmann: „Pius Knew in 1941 of Drive on Jews.” *The New York Times*, 1974. április 27.

31. Gerstein 1945. április 26-i vallomása, lásd PS-1553.

32. Nora Levin: *The Holocaust*. Thomas Y. Crowell, New York, 1968, 686–687. o. Tittmannról (meghalt 1980. december 29-én) bizonyos életrajzi részleteket lásd a *The New York Times*ban, 1980. december 30.

33. Paul Hofmann: „The Vatican Knew of Nazi Pogroms, Its Records Show”. *The New York Times*, 1973. április 5.

34. Saul Friedländer: *Pius XII and the Third Reich. A Documentation*. Alfred A. Knopf, New York, 1966, 222. o. További részleteket lásd a 23. fejezetben.

35. Kubovy, *i. m.*, 11. o. Lásd továbbá a Zsidó Világkongresszus brit szekciójának 1944. június 26-i és október 14-i folyamodványait a magyar zsidók érdekében, *PRO*, Fo. 371/42807, 32. o. és Fo. 371/42820, 22. o.

36. *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers. 1942. Vol. 3. Europe*. Government Printing Office, Washington, 1961, 776–777. o. Idevágó további dokumentumokat lásd a „Vatican Efforts of the United States and Other Governments to Have the Pope Protest Against Nazi Atrocities in German Occupied Areas” (Az Egyesült Államok és más kormányok vatikáni erőfeszítései, hogy a pápát rábírják a németek megszállta területeken folyó náci kegyetlenségek elleni tiltakozásra) c. szakaszt, *uo.*, 772–780. o. Lásd még Levin, *The Holocaust, i. m.*, 686. o.

37. Ernst von Weizsäcker, korábbi német külügyminisztériumi államtitkár, ez időben a Szentszékhez akkreditált német nagykövet 1943. október 28-i jelentése. Alvin Shuster: „Vatican Releases 43 Documents on Handling of Jewish Problems.” *The New York Times*, 1976. január 24. Raul Hilberg: *The Destruction of the European Jews*. Quadrangle, Chicago, 1961, 429–430. o.

38. Kubovy, *i. m.*, 11. o.

39. *Uo.*

40. A szokásos választ Monsignore Montini adta a pápától kapott útmutatások alapján. Ez kiviláglik Monsignore Montini egy megjegyzéséből, amelyet egy ortodox